

ОСВІТНЯ СТРАТЕГІЯ В КОСМОПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Доц., канд. філос. наук Л.П. Саракун

Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

Ключовим вектором формування сучасної освітньої політики країн Європи та світу є транснаціоналізація та модернізація освіти. Цей процес зумовлений глобалізацією сучасного світу, розвитком міжнародної співпраці, економічною, політичною, соціальною та культурною інтеграцією країн, процесом руйнації колишніх відносно гомогенних етнокультурних та національних цілісностей, становленням нових мережевих структур, інформаційною революцією, що примножує відмінності як на рівні національного, так і глобального вимірів життя.

Швидкозмінний світ потребує від людини професійно-функціональних, соціальних компетенцій, які уможливають її виживання, розвиток, мобільність індивідуальної та суспільної діяльності. За таких умов особливої значущості набуває освітня стратегія спрямована на формування транскультурної компетентності індивіда в космополітичній перспективі з метою побудови спільного справедливого і вільного суспільства.

Сьогодні, на жаль, аргумент сили став домінуючим критерієм в оцінках добра і зла, правди й брехні, моральності й нечестивості, «мірилом» шляхетності й аристократизму, демократизму і гуманізму людини, нації, держави. В умовах глобалізму трансформуються найбільш згубні риси ницості людства. Це створює потужний соціокультурний виклик, спонукає до пошуку шляхів взаєморозуміння на основі нового бачення культури та освіти. Як навчитися жити разом представникам різних культур в умовах зростаючої глобалізації та інтеграції? Який концепт культури взяти за основу задля трансформації змісту і смислів освіти в транзитних суспільствах?

Витоки вирішення зазначеної проблеми, на нашу думку, знаходяться у площині побудови космополітичного світогляду, який дозволить відтворити принципово іншу картину світоустрою третього тисячоліття, усвідомити напрям і зміст нового етапу в розвитку освіти. Основні переваги космополітичної перспективи – це включення «Іншого» як значимого і необхідного [2]. На думку німецького дослідника У. Бека, термін «космополітизм» більш епістемологічно релевантний для трансформацій сучасного світу, ніж термін «глобалізація». Можна сказати, що космополітизм є соціальним конструктом, який створює соціальну реальність і допомагає вибудовувати новий світопорядок. В інтерпретації науковця він постає як визнання «інакшості Іншого» крізь призму зняття опозиції «друг–ворог». Він є найбільш прийнятним вираженням стану транснаціонального простору, який формується під впливом глобалізації як діалектичного процесу, що створює транснаціональні соціальні зв'язки, знецінює локальні культури та сприяє виникненню інших культур. В межах парадигми світового товариства

глобалізація розглядається позитивно, а парадигма, пов'язана з національною державою, постає як породження невирішених теоретичних проблем. На думку науковця, «різноманіття не має бути ієрархізоване чи заміщене суспільно прийнятими нормами, цінностями та стандартами, а, навпаки, має бути прийнятим і позначеним як позитивна цінність. Із точки зору космополітизму прийняття інших, як відмінних і тотожних одночасно, є життєво необхідною умовою» [1, с. 15].

Космополітизм не закликає до того, щоб жертвувати власними інтересами або віддавати перевагу виключно високим ідеям та ідеалам. Навпаки, космополітична *Realpolitik* визнає, що політичні дії здебільшого засновані на інтересах. Але наполягає на тому, щоб переслідування власних інтересів відповідало інтересам спільності. Так, космополітичний реалізм, по суті, означає визнання легітимності інтересів інших, зокрема національних, у поєднання з власними інтересами. В ідеалі індивідуальні та колективні цілі (як національні, так і глобальні) можуть бути досягнуті одночасно.

Обґрунтовуючи космополітичну освітню стратегію, слід звернути увагу на те, що сьогодні все більше зростає кількість людей, що живуть життям, яке з'єднує локальне і глобальне (субкультурне, етнічне, релігійне, професійне, громадське) [3, с. 92]. Ці потоки, рухи, зв'язки і відносини, складно поєднуючись на різних рівнях індивідуального, створюють феномен транскультурної особистості, або індивідів з транскультурною ідентичністю.

Визначальним прагненням космополітичних індивідів є прагнення до справедливості, а не до задовільнення інтересів окремої спільноти людей. Чіткі позитивні і уточнені культурні ідентифікації та прихильності є необхідною умовою для космополітичних переконань і інтерналізації постконвенційних цінностей. У цьому полягає завдання транскультурної освіти: підтримувати і утверджувати ідентичності особистостей із різних культурних, етнічних, мовних та релігійних груп з тим, щоб сформувати мотивацію діяльності індивідів, спрямовану на те, щоб зробити свої місцеві громади, нації, регіони і весь світ більш справедливим і гуманним.

Розраховувати, що космополітизм стане безумовною цінністю і єдиним регулятором суспільних відносин для всіх людей (навіть у віддаленій перспективі) було б великою наївністю. Як і в минулому, так і сьогодні має місце прагнення окремих національних держав до можливо більшої незалежності, до недоторканності партикулярних прав і привілеїв, навіть у разі, коли світ за основними соціально-економічними параметрами сформується як єдина система. Іншими словами, ми приречені жити одночасно в умовах не тільки глобального, а й локально влаштованого світу з його різноманіттям культур.

Але не можна не визнати того факту, що існування в глобально-космополітичному просторі передбачає подолання національної вузькості, обмеженості, прагнень до ізолюваного існування, навіть якщо ці устремління викликані необхідністю збереження «чистоти» локальних форм життя. Це

важливо і для космополітичного світогляду: існуючи в просторі різноманітних локальних форм, саме космополітизм, вважає У. Бек, встановлює «правила гри», результатом яких стає або має стати не посилення відмінностей, а утвердження «компромісу» відмінностей, і в такому трактуванні він більш затребуваний.

У просторі транснаціональних відносин етнічне й космополітичне взаємопов'язані. Цей зв'язок виявляється повсюдно. Коли космополітичний світогляд не відповідає запитам етнічного розвитку, то у дію вступають чинники локального характеру, які покликані захистити національне від негативного впливу космополітизації. Наявне і протистояння тенденціям універсалізму, наслідком чого є утвердження гомогенності й локалізму, пов'язаного зі збереженням гетерогенності. Поява і утвердження схожих рис нашоується на опір з боку локального, що прагне до збереження національної специфіки, і в наслідок чого воно стає вирішальним чинником розвитку, особливо за наявності дискримінацій і нехтування національними інтересами. При цьому звернемо увагу на те, що саме освіта здатна зберігати, відновлювати, примножувати загальний культурний рівень суспільства, розвивати важливі соціальні і громадянські цінності та компетенції.

Висновки:

1. Сучасна цивілізація зіткнулася з проблемами такого рівня складності, які вимагають розробки концепції космополітичного світогляду, яка асимілювала б національний світогляд з його обґрунтованим скептицизмом, одночасно відкривши його для сприйняття існуючих загроз і криз та відповідала б масштабу і змісту історичного часу.

2. Творення освітньої стратегії, очевидно, має враховувати триєдиний інтерес – особистісного, національного, глобального, що базується на сприйнятності планетарного космополітичного світоглядного концепту відповідно до якого «якісна освіта на всіх рівнях є необхідною умовою сталого розвитку»; «а політика сталого розвитку формується на основі науки» [4]. Така парадигма уможливить становлення освіти, освіченості і вихованості як морально-етичних, економічних, політичних цінностей цивілізаційного світу, а принципи людиноцентризму, природо-, культуровідповідності, які оберігають і розвивають світ, стануть нормами космополітичної освітньо-наукової політики.

3. Майбутнє планетарне співтовариство залишиться культурно різноманітним і гетерогенним. І цілком очевидно, що сприйнятливість космополітичних ідей, їх поширення буде знаходитися в прямій залежності від рівня розвитку освіти суспільства у світовому масштабі.

Посилання

1. Бек У. Космополитическое мировоззрение. – М.: Центр исследований постиндустриального общества, 2008. – 336 с.

2. Бек У. Космополитическая глобализация. URL: <http://www.globalaffairs.ru/articles/2328.html>.

3. Інтернаціоналізація вищої освіти в Україні: методичні рекомендації / Л. Горбунова, М. Дебич, В. Зінченко, І. Сікорська, І. Степаненко, О. Шипко / За ред. І. Степаненко. – К.: ІВО НАПН України, 2016. – 158 с.

4. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Майбутнє якого ми хочемо». – 66 сесія. 27 липня 2012 р. [Електронний ресурс]. – daccess-ddsny.org/doc/UNDOC/GEN/N11/476/12/PDF/N1147